

Balmerova série vodíku

A. Mrkvička – Gymnázium Děčín, Komenského nám. 4

Z. Venerová – Gymnázium Křenová 36, Brno

J. Slížek – Gymnázium Děčín

Abstrakt:

Cílem našeho projektu bylo seznámení se základy kvantové mechaniky, především spektra vodíku. Dále jsme spočítali vlnové délky spektrálních čar vodíku, díky nimž jsme mohli vypočítat hodnotu Rydbergovy konstanty a ověřit, jestli se shoduje s tabulkovými hodnotami.

1 Úvod

Atom vodíku se skládá z jednoho protonu a jednoho elektronu, který má před spojením s protonem nulovou potenciální energii. Po spojení získává zápornou potenciální energii E_m

$$E_m = -\frac{Rhc}{m^2} \quad (1)$$

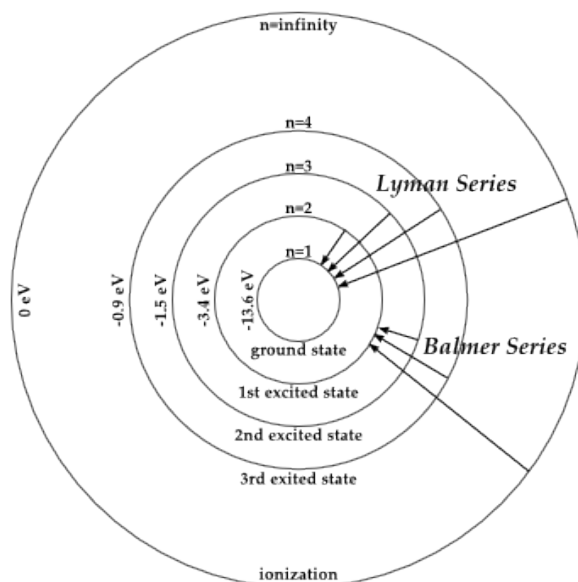
kde R je Rydbergova konstanta a h je Planckova konstanta. Řešením Schrödingerovy rovnice dostaneme pro základní stav E_1 hodnotu -13.6 eV , pro R hodnotu $10973731.8 \text{ m}^{-1}$. Pokud dodáme elektronu energii, excituje (přechází na vyšší hladinu E_n), ale má tendenci deexcitovat (přecházet na nižší hladinu), přičemž uvolňuje energii

Obr. 1

$$hf = E_n - E_m \quad (2)$$

ve formě fotonu.

Podle toho, na jakou hladinu excitovaný elektron přechází, rozlišujeme spektrální čáry (vzniklé právě deexcitací) na série. Sérii s $m=2$ nazýváme Balmerovou sérií (byla objevena jako první díky tomu, že obsahuje 4 spektrální čáry nazvané H_α , H_β , H_γ a H_δ ve viditelném spektru).

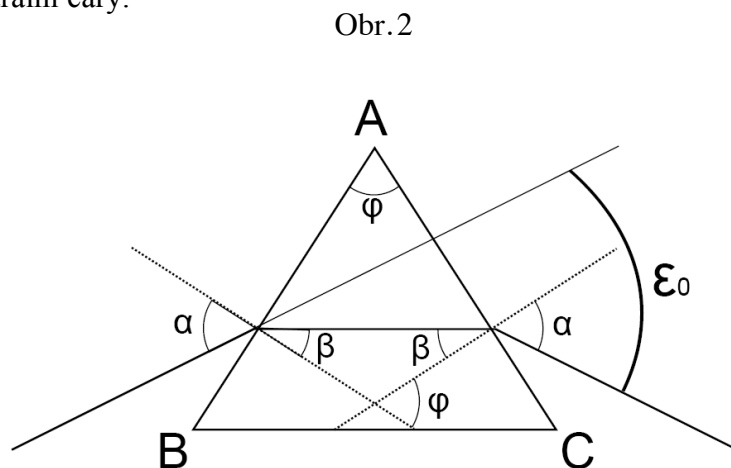

2 Měření

Pro úkol byl potřeba přesný goniometr-spektrometr, který jsme pečlivě najustovali, poté jsme nastavili skleněný hranol na jeho stolek. Nejprve jsme museli změřit disperzní úhel hranolu za pomoci úhlů d_1 a d_2 . To jsme udělali tak, že jsme si na stolek (mezi dalekohled a kolimátor) dali hranol, lámavou stěnou vůči kolimátoru. Poté jsme hledali nitkový kříž, kterým jsme překryli kříž v dalekohledu. To jsme opakovali čtyřikrát na každé straně. Z něj jsme vzorcem (3) určili úhel lomu hranolu – φ , s jehož pomocí jsme podle vzorce odvozeném z goniometrických vztahů v trojúhelníku (Obr. 2) počítali relativní index lomu hranolu – n (4), v závislosti na úhlu disperze spektrální čáry.

$$\varphi = \frac{|d_1 - d_2|}{2} \quad (3)$$

$$n = \frac{\sin\left(\frac{\varepsilon_0 + \varphi}{2}\right)}{\sin\left(\frac{\varphi}{2}\right)} \quad (4)$$

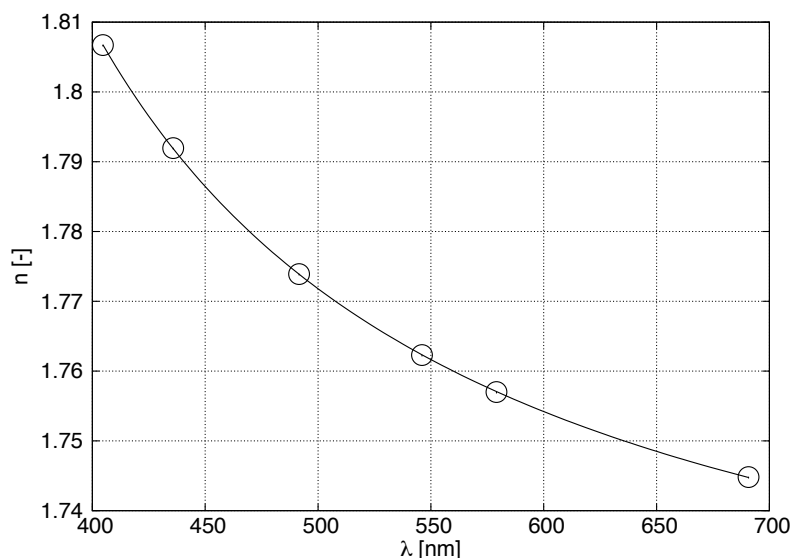

Pro disperzní závislost hranolu se používají různé empirické vzorce. My jsme použili vztah označený jako Hartmann I. :

$$n(\lambda) = a + \frac{b}{\lambda - c} \quad (5)$$

kterým jsme metodou nejmenších čtverců nafitovali v programu gnuplot výsledky měření indexu lomu spektrálních čar rtuti.

Obr. 3

Na obr. 3 můžete vidět graf závislosti indexu lomu na vlnové délce spektrálních čar.

Stejným způsobem jsme postupovali i v případě vodíku (s tím rozdílem, že jsme ze znalostí disperzního vztahu počítali vlnové délky čar H_α , H_β , H_γ a H_δ). Záření dodávala výbojka (navenek svítící růžovou barvou). Mohli jsme pozorovat pouze 3 spektrální čáry, protože čtvrtá leží na hranici viditelnosti. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1

Spektrální čára vodíku	Získané hodnoty	Tabulkové hodnoty
Červená	656,4697	656,2785
Azurová	485,5089	486,1327
Fialová	433,8638	434,0466

Vlnová délka spektrálních čar [nm]

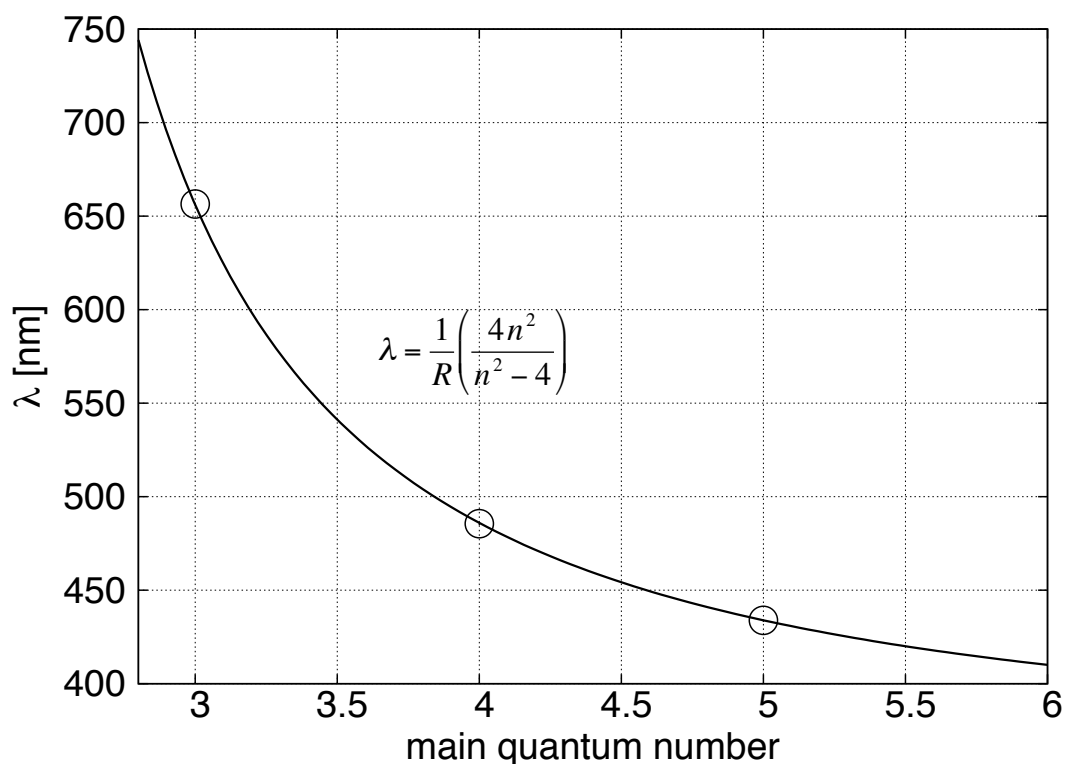
Po spočtení vlnových délek (viz. tabulka) jsme pokračovali ve fitování funkcí

$$\lambda = \frac{1}{R} \left(\frac{4n^2}{n^2 - 4} \right) \quad (6)$$

čímž jsme vypočítali hodnotu Rydbergovy konstanty $10\,974\,200 \pm 5188 \text{ m}^{-1}$.

V grafu (Obr. 4) jsme znázornili závislost vlnové délky na hlavním kvantovém čísle hladiny, ze které elektron přechází na druhou hladinu:

Obr. 4

3 Shrnutí

Naučili jsme se pracovat se spektrometrem-goniometrem. Nami vypočítaná hodnota Rydbergovy konstanty je konzistentní s tabulkovou hodnotou (odchyluje se od ní o 469 m^{-1}).

Poděkování

Děkujeme především našemu supervizorovi Davidu Tlustému za časté konzultace a FJFI za pořádání Fyzikálního týdne a poskytnutí materiálu.

Reference:

- [1] KF: Návod ke goniometru: Přesný goniometr-spektrometr S Go 1.1
URL: <http://fyzport.fjfi.cvut.cz/Hardware/Goniometr/goniometr.pdf> - verze z 14.2.2011
- [2] Internetový portál Hyperphysics
URL: <http://hyperphysics.phy-astr.gsu.edu/hbase/hframe.html>
- [3] KF: Zadání pro Fyzikální praktikum II - Balmerova série;
URL: <http://praktika.fjfi.cvut.cz/Balmer/Balmer.pdf> - verze z 14.2. 2011
- [4] URL: <http://optics.arizona.edu/palmer/cgi-bin/index/dispeqns.pdf>